

Toplumun Küçük Prens(es)leri Özel Yetenekli Çocuklar

Yıllar önce, altı yaşındayken, Balta Girmemiş Ormanlar'ı anlatan "Yaşanmış Öyküler" adlı bir kitapta göz kamaştırıcı bir resim görmüştüm. Yırtıcı bir hayvanı yutan bir boa yılanını gösteriyordu. İşte kopyası resmin.

Şöyle deniyordu kitapta: "Boa yılanları avlarının tümünü, hiç çiğnemeksizin yuturlar. Ondan sonra artık kıpırdamazlar ve sindirimleri için altı ay boyunca uyurlar."

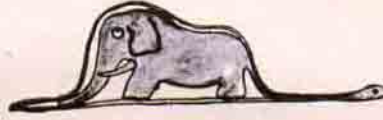
O zaman cengellerin serüvenleri üzerine uzun uzadıya düşündüm, sonunda boyalı bir kalemlle ilk resim çalışmamı yapmayı başardım. 1 numaralı resmim. Şöyleydi o:

Başyapıtımı büyüklere gösterdim, resmimden korkup korkmadıklarını sordum.

Yanıtladılar beni: "Kim korkar bir şapka-
kadan?"

Resmim bir şapkayı göstermiyordu ki. Bir fili sindiren bir boa yılanını gösteriyordu. O zaman boa yılanının içini çizdim, büyükler için içinden çıkabilsinler diye. Onlara her şeyi tek tek açıklamak gerekir. 2 numaralı resmim şöyleydi:

Büyükler, boa yılanlarının içini ya da dışını gösteren resimleri bir köşeye bırakıp coğrafya, tarih, toplama-çıkarma ve dilbilgisiyle ilgilenmem için kulağımı büktiler. İster istemez, altı yaşındayken uzaklaşmak zorunda kaldım resim sanatına olağanüstü yatkınlığımdan. 1 ve 2 numaralı resimlerimin başarısızlığı umutsuzluğa sürüklemişti beni. Büyükler hiçbir şeyi tek başlarına anlayamazlar, çocukların durup dinlenmeksizin açıklama yapması da yorucu oluyor.

Başka bir iş seçmek zorunda kaldım ve sonunda uçak sürücülüğünü öğrendim. Dünyanın her yeresinde azıcık uçtum. Ve coğrafya, gerçekten, çok yardımcı oldu bana. İlk göz atışta, Çin midir yoksa Arizona mıdır, ayırt etmeyi öğrendim. Geceleyin yanlış yolda uçunca çok yararlı oluyor bu.

Yaşantım boyunca bir yığın önemli adamla bir yığın ilişki kurdum. Çok yaşadım büyüklerin yanında. Pek yakından gördüm onları. Görüşlerimde pek bir iyimserlik belirmedi ama.

Şöyle anlayışlı birine rastladım mıydı, hep yanımda taşıdığım 1 numaralı resmimle deneyiveriyordum onu. Gerçekten kavrayışlı biri olup olmadığını öğrenmek istiyordum. Ama her defasında yanıtlıyordu: "Bir şapka." O zaman ne boa yılanlarından, ne balta girmemiş ormanlardan, ne de yıldızlardan söz ediyordum ona. Özdeşlik kuruyordum onunla. Briçten, golfsten, politükadan, boynubağlarından konuşuyordum.

Ve karşımdaki koca adamı böylesine aklı başında biriyle tanıştığına iyice seviniyordu.

Sonunda, altı yıl önce uçtığım Büyük Sahra çölünde durup dururken bozulunca ya dek, gönülümce konuşabileceğim kimselere rastlamadan yapayalnız yaşadım. Bir şey kırılmıştı motorda. Ne makinist vardı yanımda, ne de yolcu; güç bir onarımı tek başıma göğüsleyecektim. Benim için bir ölüm kalım sorunuymdu bu. Sekiz gün yetecek kadar suyum vardı.

Bütün konak yerlerinden bin mil uzakta, kumda uyudum ilk akşam. Okyanus ortasında bir sal ile başbaşa kalmış gemiden de yalnızdım. Gündoğumunda ince, hoş bir sesle uyanınca nasıl şaşırıldığımı düşünün artık. Şöyle diyordu:

"Ne olur... Bir koyun çiz bana!"

"Efendim!"

"Bir koyun çiz bana..."

Yıldırım çarpmışcasına ayağa fırladım. Gözlerime inanamıyordum. Dörtbir yanına iyice bakındım. Ağırbaşlılıkla beni süzen olağanüstü bir adamcıkla karşılaştım. İşte onun, sonradan yapabildiğim kadarryla en güzel portresi.

Ama benim resmim, yüzde yüz, gerçeğinden çok daha az gönül çekici. Suç benim değil. Daha altı yaşındayken, büyükler, resim sanatına olan yatkınlığımdan caydırmışlardı beni; kapalı boalarla açık boaların dışında hiçbir şey çizmeyi de öğrenemedim.

Gözlerim oyuklarından fırlamış, bu düş kişisine bakıyordum. Unutmayın ki, bütün konak yerlerinden bin mil uzakta bulunuyordum. Oysa bizim adamcık ne yolunu yitirmişe benziyordu, ne ölesiye yorgun düşmüşe, ne ölesiye aç kalmışa, ne susuzluktan ölmüşe, ne de korkudan ödü patlamışa.

Bütün konak yerlerinden bin mil uzakta, çöl ortasında kaybolmuş bir çocuğa hiç benzemiyordu. Konuşabilecek duruma gelince, şöyle dedim ona:

"Peki ama... Ne yapıyorsun burada sen?"

O zaman iyice alçak sesle, çok önemli bir şey söylüyormuş gibi yineledi:

"Ne olur... Bir koyun çiz bana..."

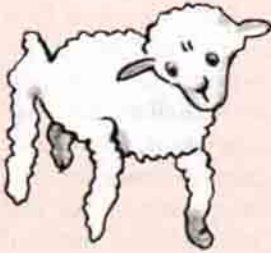
Gizemli çekicilik sarıp sarmaladı mıydı, karşı koyulamaz artık. Bütün yerleşme koşullarından bin mil uzakta, ölüm korkusuyla baş başayken yaptığım bir çılgınlıktı ya, cebimden bir parça kâğıtla bir dolmakalem çıkardım. Ama o an yıllar yılı coğrafya, tarih, toplama-çıkarma ve dilbilgisi çalıştığımı anımsadım; küçük adamcığa (biraz da tatsızlık edip) resim çizmesini bilmediğimi söyledim. Yanıtladı beni:

"Ne zararı var? Sen bana bir koyun çiz."

Yaşantım boyunca hiç koyun çizmediğimden, ona, becerebildiğim iki resimden birini yaptım. Boanın dıştan görünüşüydü bu. Küçük adamcığın bana söyledikleri karşısında dilim tutuldu:

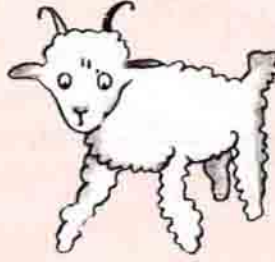
"Hayır! Hayır! Bir boanın yuttuğu fili istemiyorum ben. Bir boa yılanı tehlikelidir, bir fil de çok yer kaplar. Oturduğum yer daracık. Bir koyunum olsun istiyorum. Sen bir koyun çiz bana."

Ben de çizdim.

İyice gözden geçirdi. Sonra, "Olmadı..." dedi. "Daha şimdiden hasta bu. Bir başkasını yap."

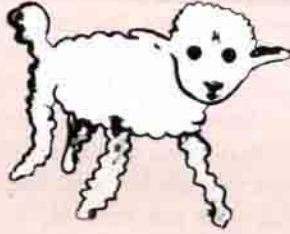
Çizdim:

İncelikle, hoşgörüle gülümsedi dostum:

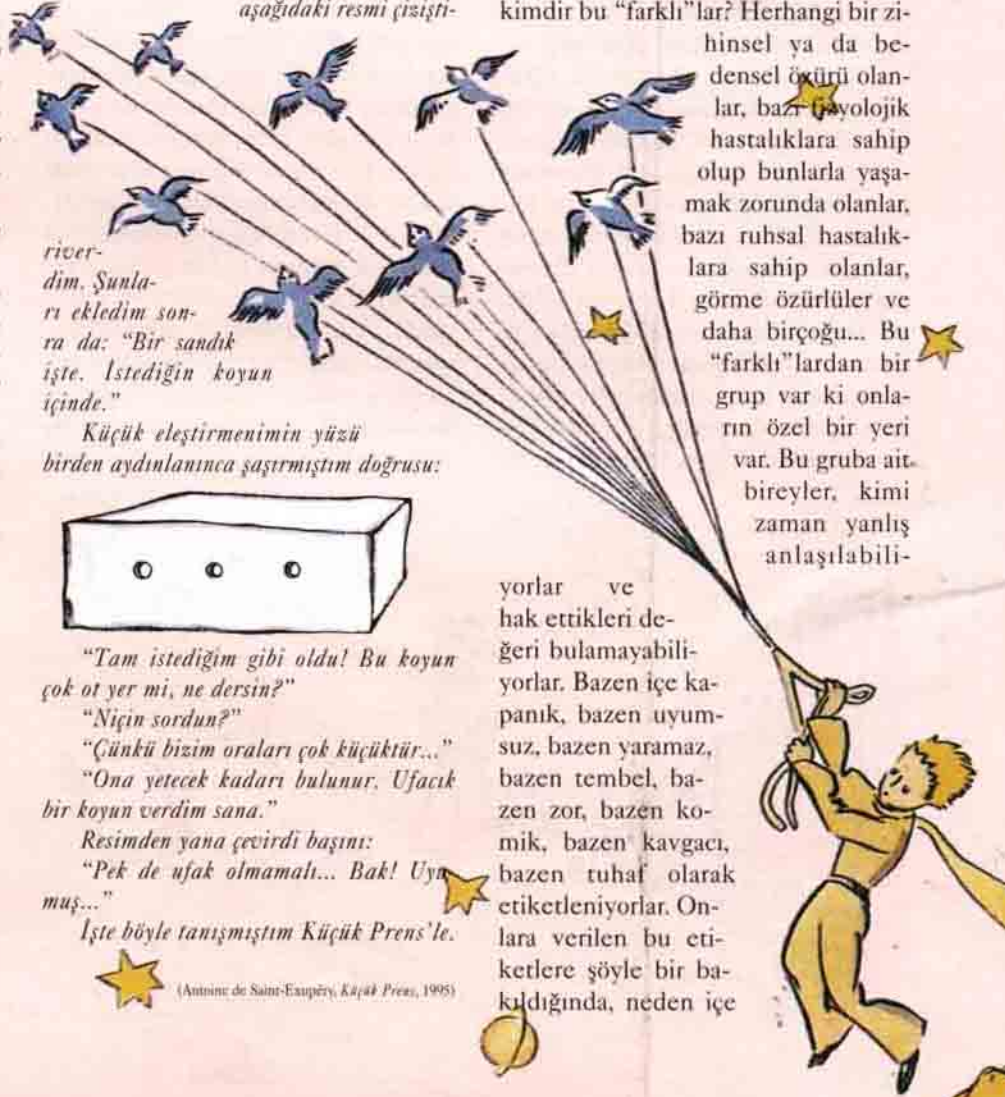
"Sen de görüyorsun...Koyun değil bu, bir koç. Boynuzları var..."

Yeniden çizdim.

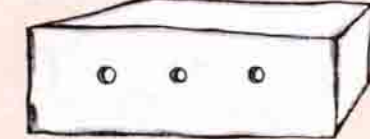
Ama ötekiler gibi bunu da beğenmedi. "Bu da çok yaşlı. Uzun süre yaşayabilecek bir koyun istiyorum."

Canım sıkılmaya başlamıştı artık, üstelik motoru onarmaya başlamalıydım, aşağıdaki resmi çizmişti-

riverdim. Şunları ekledim sonra da: "Bir sandık işte. İstedığın koyun içinde."

Küçük eleştirimenimin yüzü birden aydınlanınca şaşırıştım doğrusu:

"Tam istediğim gibi oldu! Bu koyun çok ot yer mi, ne dersin?"

"Niçin sordun?"

"Çünkü bizim oraları çok küçüktür..."

"Ona yetecek kadarı bulunur. Ufacık bir koyun verdim sana."

Resimden yana çevirdi başını:

"Pek de ufak olmamalı... Bak! Uymuş..."

İşte böyle tanışmıştım Küçük Prens'le.

(Antoine de Saint-Exupéry, Kâğıt Prens, 1995)

BİREYSEL FARKLILIKLARI toplum olarak ne ölçüde kabul edebiliyoruz? Okul, iş, hatta aile gibi yaşamın birçok alanında karşılaştığımız ve farklı olduğunu gözlemediğimiz kişilere "sen özelsin ve değerlisin" diyebiliyor muyuz? Gerçi, normal olduklarını düşündüğümüz bireylere de özel ve değerli olduklarını ne ölçüde söyleyebildiğimiz şüpheli. Bunu söyleyebilmeyi başarmak, biraz da kendini kabul eden ve değerli olduğuna inanan bireylerin harcı oluyor. Kendi değerine inanan, değil farklı olanı normal olduğu düşünülenleri bile değerli bulmuyor. Farklılara bakış açısı toplumlara ve kültürlerle göre değişiyor. Farklı olan kimi zaman dışlanıyor, kimi zaman örseleniyor, kimi zaman yok farz ediliyor, kimi zaman da cezalandırılıyor. Kendi içindeki "farklı"yı kabul edebilen toplum, ona sağladıklarıyla onu kazanmış ve üretken bir birey haline getirmiş oluyor. Bunu yapamadığı zamanlarda toplumun çok sayıda kanayan yarası oluyor. Peki kimdir bu "farklı"lar? Herhangi bir zihinsel ya da bedensel özürü olanlar, bazı fizyolojik hastalıklara sahip olup bunlarla yaşamak zorunda olanlar, bazı ruhsal hastalıklara sahip olanlar, görme özürüleri ve daha birçoğu... Bu "farklı"lardan bir grup var ki onların özel bir yeri var. Bu gruba ait bireyler, kimi zaman yanlış anlaşılabilir-

yorlar ve hak ettikleri değeri bulamayabiliyorlar. Bazen içe kapanık, bazen uyumsuz, bazen yaramaz, bazen tembel, bazen zor, bazen komik, bazen kavgacı, bazen tuhaf olarak etiketleniyorlar. Onlara verilen bu etiketlere şöyle bir baktığımızda, neden içe

kapanık, neden tuhaf, neden yaramaz, neden tembel olduklarının aslında hiç anlaşılmadığı ve onların özüne inilemediği görülüyor. Tuhaf, çünkü birçoğuna aykırı gelen zengin bir düş gücü var: Zengin düş gücü yaratıcılığın bir dışavurum biçimi. Tembel, çünkü diğerlerinden hızlı öğreniyor bu yüzden sıkılıp ilgisini kaybediyor: Hızlı öğrenme, daha yüksek bir zihinsel enerjinin varlığının göstergesi. Uyumsuz, çünkü birtakım becerileri aynı yaş grubundaki diğer bireylere göre daha ileri. Onlara verilen bir diğer etiket de "üstün zekâlılık". Gerçi, bu ifade eski yaklaşımlara göre doğru, ama günümüzdeki yaklaşımlara göre pek de doğru değil. Bireyi kazanmak adına yapılan bu etiketleme aslında onu bir anlamda dışlıyor ve "farklısın" mesajı veriyor. Farklı olduğu için dışlanmanın sonuçları da bireysel açıdan ağır oluyor. Üstün zekâlı tanımlamasının eski yaklaşımlara göre doğru olmasının nedeni, eskiden bireylerin zihinsel becerilerinin üstünlüğüne(!) yalnızca zekâ testlerinin verdiği sonuçlara bakılarak karar verilmesiydi. Artık, zekâ testleri ile ölçülen zekâ düzeyinin üstünlüğün(!) tek belirtisi olmadı-

ğı düşünülüyor. Yazının bundan sonraki kısmında biz bu "farklı"ları "özel yetenekliler" olarak adlandırmayı tercih ediyoruz. Onlara, özellikli, üstün yetenekli, üstün zekâlı ya da ileri zekâlı demek, hem onlara hem de diğerlerine haksızlık olur. Amaç, bireyleri sınıflandırmak değil, toplumun "farklı"larından yalnızca biri olan özel yeteneklileri daha çok tanımak ve değerlerini hissederek, onları sıradanlığın içine hapsedememe yolunda düşünceler ortaya atmak. Çünkü, bu "değer"lere gereksinimimiz var ve onları kazanıp ya da kaybetmek toplum olarak bizim elimizde. Alan Watts'ın dediği gibi; "Biz bu dünyaya gelmeyiz, bu dünyada oluşuruz; yaprağın ağaçta oluşması gibi. Okyanusun dalgaları yaratması gibi, evren yaşamı, insanları yaratır. Her insan doğanın, tüm evrenin bir devinimi, kendine özgü bir ifadesidir." Bu noktadan hareketle, her çocuk bir değerdir ve her çocuğun yetenekleri yönünde gelişmeye hakkı vardır. Biz, eğitimciler, öğretmenler, anneler, babalar ve politikacılar olarak çocuklarımızı ve gençlerimizi kalıplanmışlıklara zorlayarak onların bu haklarını ellerinden almayalım ve yola

çıkarken, bütün çocukların, zekâ düzeyleri yüksek, orta, düşük; ne olursa olsun mutlu ve doyurucu bir yaşam sürme hakkına sahip olduğunu unutmayalım.

Özel Yetenekli Çocuk Kimdir?

Özel yetenekli çocuğun tanımı, dünyadaki özel yetenekli çocuk sayısı kadar çeşitlidir. Zekâ düzeyini ölçen testlerden (IQ, Stanford-Binet ve Terman-Merrill testleri gibi) yüksek puan almış olmak bir belirti olabilir; ancak bugün uzmanların çoğu, zekâ testlerinin insan zihninin karmaşıklığını ölçmede yetersiz olduğunu düşünüyorlar (Zekâ, Kalıtım, Toplum..., Bilim ve Teknik, 333, Ağustos 1995). Ayrıca, zekânın ölçülmesi çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi için neler yapılabileceğine yol göstermiyor. Zekâ testleriyle drama, müzik ve resim yetenekleri, yaratıcılık, liderlik, mekanik beceriler, iletişim, yabancı diller gibi birçok beceri ve yetenek ölçülemiyor. Özel yeteneklilik toplumsal ve kültürel değerlere göre farklı olarak ele alınıyor. Dâhi olarak kabul edilen Einstein'ın Amazon ormanlarında yaşayan bir yerli olarak doğduğunu düşünün. Böyle bir ortamda, onun ormanda hayatta kalabilmeyi sağlayan avlanma ve ormandaki tehlikelere karşı kendini koruyabilme gibi becerilere sahip olması daha geçerli olurdu. Başka değerlerin peşinde olan o toplum için görelilik kuramının herhalde pek bir anlamı olmazdı. Özel yetenekli olmak biraz da toplumsal takvimdeki zamanlamayla ilişkili. Leonardo da Vinci 1960'larda Paris'te yaşasaydı, belki de tanınmak için çok mücadele vermesi gerekecekti. Einstein kendi ülkesinde, 50 yıl daha önce doğmuş olsaydı, dünya onun sunduklarına pek de hazır olmamış olacaktı. Abraham J. Tannenbaum'un belirttiği gibi, bireylerin yeteneklerinin toplumun onları kabule hazır bulunuşluğu ile çakışması gerekiyor. Richard Bothmer ise, özel yetenekli olmanın her zaman politik bir kararla belirlendiğini; bunun da toplumda hangi yeteneklerin daha az bulunduğu ve hangi yeteneklerin daha değerli olarak kabul edildiği ile ilişkili olduğunu öne sürüyor. Bunların ya-

nında, toplumun değer verdiği yeteneklerin toplumlar geliştikçe değiştiğini de vurguluyor.

Günümüzde hangi yetenekler az bulunuyor ve değerli olarak kabul ediliyor? Zekâ testlerinin verebileceği verilerin dışında hangi özellikler bir çocuğun özel yetenekli olduğunu gösteriyor. Bu konuya ilişkin çalışmalar, en çok ABD'nde yapılmış ve çok çeşitli sonuçlar ortaya çıkmış. Öğrenme arzusu yüksek olan, dünyayı ve dünyanın nasıl işlediğini merak eden, yeni bir keşif karşısında heyecanlanabilen ve bilgi parçacıklarını zihinlerinde birleştirerek yeni gerçekler yaratabilenler özel yetenekli sayılabiliyorlar. Gelişkin bir espri yeteneğine sahip olmanın çoğu zaman özel yetenekliliğin bir belirtisi olduğu düşünülüyor. Özel yetenekliliğin varlığını belirlemenin en kolay yolu çocukların davranışlarını gözlemekten geçiyor. Bunun da nedeni, çocuğun davranış ve etkinliklerinin onun zihinsel süreçlerinin göstergesi olması. Çocuklar yaptıkları ya da söyledikleri küçük şeylerle yeteneklerini gösterebiliyorlar: Doruk'un kendine yeni bir alfabe ve sayı şifresi geliştirmesi, Zeynep'in çok küçük yaşta çok uzun cümleler kurarak büyüklerle söyleşi sürdürme konusunda yüksek bir kapasiteye sahip olması, Ali'nin dikkat süresinin çok uzun olması, Ceren'in gelişmiş bir kelime bilgisinin olması, Emre'nin ayrıntıları hatırlama hafızasının güçlü olması, Duygu'nun çok küçük yaşta kimse öğretmeden okumayı öğrenmesi gibi. Burada sözü geçen özellikler başlangıç için iyi birer ipucu sayılabilir. Ancak, bu noktada nesnel düşünmeyi elden bırakmamak gerekiyor. 2 yaşında okumayı söken çocuğun anne babası onun özel yetenekli olduğunu düşünebilir. Ancak, erken okuma ve yazma özel yetenekli olmanın bir göstergesi olmanın yanında, "erken gelişim" anlamına da gelebilir. Araştırmalara göre, okulöncesi çağda okuyanların IQ'larının yüksek olması ve IQ'ları yüksek olanların erken okumaları gerekmiyor. Becerilerin erken gelişmesiyle, özel yetenekli olmanın birbirinden farklı olduğu düşünülüyor. Anne-Marie Roper'e göre, özel yetenekli çocuğun düşünme, genelleme, bağlantıları görebilme yeteneğine sahip olması gerekiyor. Erken gelişme ise, yalnızca ge-

lişimsel anlamda diğer çocuklardan önde olmak anlamına geliyor. Bu da belirli bir zaman sonra diğer çocukların bu çocukla aynı becerilere sahip duruma geleceğini gösteriyor. Özel yetenekli çocukların akademik olarak diğerlerinden önde olmaları gerekmiyor.

ABD'nde yapılan bir araştırmaya göre, özel yetenekli çocukların öğrenme özellikleri şöyle:

- * Yeni fikirleri algılayabilme ve kabul edebilme; bilinmeyen araştırmaya isteği; güçlü sezgilere sahip olma; dikkatli ve meraklı olma,
- * Fikirleri soyut olarak canlandırma, kuramsallaştırma ve sentezleme; öğrenmeyi, zihinsel uğraşılarda bulunmayı ve problem çözmeyi sevmek,
- * Sebep-sonuç ilişkilerine meraklı olma, öğrendiği kavramları uygulayabilme ve gerçeği keşfetmeyi sevmek; kişisel sayı sistemleri, yeni bir takvim ya da alfabe geliştirme,
- * Bir kez karşı karşıya kaldığı bir malzemeyi aklında tutma,
- * Sözel becerilerde gelişkin olma, kelime bilgisinin çeşitliliği; kendini kolaylıkla ayrıntılı olarak ifade edebilme; farklı konularda derin bilgi edinebilme,
- * Araştırmacı olma; yüksek not alma isteği ve dış yaptırımlara bağlı olmayan bir öğrenme isteğine sahip olma,
- * Eleştirel düşünme yeteneğine sahip olma; şüpheci olma ve fikirleri kendine kanıtama gereksinimi duyma,
- * Yaratıcı ve mucit olma; yeni yaklaşımlar arama ve beyin fırtınası yapmayı heyecanlı bulma,
- * Sonucu görmek uğruna, bir konuya yoğunlaşma konusunda kararlı olma,

* Duyarlı olma, başkalarıyla empati (bir an için kendini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını anlama) kurabilme; duygusal desteğe gereksinim duyma,

* Enerjik, uyanık ve istekli olma; yeni bir üretimde bulunurken yoğun çaba ve çalışmalara girme,

* İş ve çalışmada bağımsız olma; yalnız çalışmayı sevmek ve çalışmalarında dayanak olarak kendini alma,

* Çok yönlü olma, değişik hobi ve becerileri denemekten hoşlanma,

* Arkadaş canlısı olma; kabul gereksinimi nedeniyle dışa açık ve sosyal olma.

Bu özelliklerin hepsinin özel yetenekli çocukların tümünde olması gerekmiyor.

Özel Yetenekli Çocukların Gereksinimleri

Özel yetenekli çocuklarla ve eğitimleriyle ilgilenilmeye başlandıktan bu yana, bu çocukların ne sorunlar yaşadığıyla pek ilgilenilmemiş. Ogilvie'nin ABD ilkokullarındaki özel yetenekli çocuklarla yaptığı araştırma (1973), onların öncelikli gereksinimlerinden bir kısmının şunlar olduğunu ortaya koymuş:

- * Normal olduğu düşünülen akranlarıyla ilişki kurmak
 - * Diğer özel yetenekli çocuklarla ilişki kurmak
 - * Başarı-sızlık duygularını yönetmek
-

munda uyanılıp yeniden çaba göstermek

* Yönetilmekten çok rehberlik edilmek

* Başlangıç konularını hızlı geçip,

daha geniş kaynaklardan yararlanmak

* Araştırmada kendi yolunu izlemek

* Diğer çocuklar gibi davranmak

Çocuklarda, zihinsel ve duygusal gelişimler farklı hızlar gösterebilir. Bu durum, çocukluğun erken dönemlerinde daha belir-

gin olarak görülür. Çocuk entellektüel olarak 8 yaşında olabilir, ancak duygusal olarak 3 yaş düzeyindedir. Aynı çocuk zihinsel olarak 6, kronolojik olarak 4 yaşında olabilir. Çocuğa iliş-

kin beklentiler belirlenirken bunun bilincinde olunması gerekir. Özel yetenekli çocuklar, ifadeleri ve gözlemleriyle yetişkinler için eğlenceli olabilirler; ancak onların duygusal açıdan yetişkinlerden önemli ölçüde desteğe gereksinim duyduklarını unutmamak gerekir. Dil kullanımları ve ilgileri nedeniyle diğer çocuklar tarafından anlaşılmaları zor olabilir. Bunun sonucu da yalnızlıktır. Örneğin, beş yaşındaki bir özel yetenekli çocuk için satranç çok heyecan vericidir, ama diğerleri için bu böyle olmayabilir. Bu çocukların keşifler yapmaya gereksinimi büyüktür. Keşif gereksinimi, ser-

Türkiye'de Özel Yetenekli Çocuklar İçin Ne Yapılıyor?

Cumhuriyet döneminde özel yetenekli öğrencilerin eğitimi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından değişik dönemlerde çeşitli düzenlemeler yapılmış ve kanunlar çıkarılmış. 1960 öncesi düzenlemeler daha ziyade bireysel nitelikli olup, özel üst sınıfların açılması ile özel yetenekli öğrencilerin eğitimi ancak 1960'lı yıllarda daha kapsamlı bir şekilde ele alınmış. Önemli problemlerin ortaya çıkması üzerine, ilkokullarda üst özel sınıf uygulamasına son verilmiş. 1980'li yıllarda konu yeniden gündeme gelmiş ve proje hazırlıklarına başlanmıştır. Bu çalışmalardan da faydalanılarak, 1993 yılında özel yetenekli öğrencilerin tanımlanması ile ilgili bir model geliştirilmiş ve uygulama için Ankara, İstanbul, İzmir, Denizli ile Bayburt olmak üzere 5 pilot il seçilmiş.

İlk olarak, Ankara'da 17.9.1995 tarihinde Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi açılmış ve 1995-1996 öğretim yılında 45 öğrenciye hizmet verilmiş. Bu süreçte kazanılan deneyimlerin de değerlendirilmesi suretiyle, özel yetenekli ilköğretim çağı çocuklarının eğitiminin geliştirilmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından bir proje hazırlanmıştır. Yakın bir süre içinde yürürlüğe girecek olan projenin amacı, ilköğretim çağındaki özel yetenekli öğrencilerin kapasitelerini en üst düzeyde geliştirerek kullanmalarını sağlamak. Projenin hedef öğrenci kitlesi ise, 1995-1996 öğretim yılında Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam eden öğrenciler ile Yasemin Karakaya İlköğretim Okulu'nun ana sınıfı dahil, tüm özel yetenekli öğrenciler. Merkez'in, özel yetenekleri açısından yaratıcı, akranlarından daha hızlı, farklı, kalıcı ve derin öğrenen öğrencilerle, kapasitesini daha çok geliştirmek ya da kullanmak isteyenlerin gereksinimlerine cevap vermesi planlanıyor. Merkez'e devam edecek öğrencilerin örgün eğitim kurumlarındaki eğitiminin aksamayacağı ve alternatif oluşturmayacağı bir planda içinde olunması düşünülüyor. Giderlerin ise, devlet, gönüllü kuruluşlar ve öğrenci velileri tarafından karşılanması hedefleniyor. Merkez'e öğrenci alımı-

nın ise, ilkokulda sınıf öğretmenlerinin, ortaokulda ise sınıf öğretmenler kurulunun aday gösterdiği öğrencilerden olması belirlenmiştir. MEB'nin bu projeye bakış açısı, özel yetenekli öğrencileri toplum içinde birlikte yaşama bilinciyle kazanmak üzere, kapasitelerini geliştirici ve destekleyici bir eğitime almak yönünde.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın dışında, Özel Yeni Ufuklar Koleji, İnanç Vakfı Lisesi, Türkiye Üstün Yetenekli Çocukları Eğitim Vakfı ve Petek Çocuğu özel yetenekli çocukların eğitimine ilişkin çalışmalar yapıyor. Özel Yeni Ufuklar Koleji'nde eğitim ve öğretim çalışmaları, okul öncesi, ilköğretim ve fen lisesi düzeyinde sürdürülüyor. Üniversite düzeyinde de çalışmalara başlayan bu okulda, normal zekâ düzeyinin üzerindeki öğrenciler ağırlıkta. Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredat programının temel alındığı bu okulda derslerin işleniş açısından bir yöntem farklılığı var. Amaç, öğrencilere bilgi yüklemek değil, bilgiyi üretken bir biçimde kullanma ve yüksek düzeyde düşünme becerilerini kazandırmak. Yaratıcılığın geliştirilmesi çalışmalarını tüm derslerine aktarmaya çalışan okulda, Bloom'un Bilişsel Sınıflandırması, Taylor'un Çoklu Yetenek Modeli, Gardner'in Çok Yönlü Zekâ Modeli, E. De Bono'nun geliştirdiği modeller, yaratıcı sorun çözme ve beyin fırtınası gibi önemli yöntem ve modellerden yararlanılıyor. Bunların dışında, düşünme becerileri dersi, İngilizce, Almanca ve bilgisayar öğretimi sürdürülüyor. Satranç, halk oyunları, bale, drama ve hitabet gibi kulüp faaliyetlerine özellikle önem veriliyor ve böylece, öğrencilerin benlik kavramlarının yükselmesine olanak tanınmış oluyor. Okul, sosyal bilincin oluşmasını da amaçladığından, öğrencilerde insan sevgisi, işbirliği ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi konusunda da çalışmalar yürütüyor. Öğretmenlerinin de sürekli hizmet-içi eğitim gördüğü okul, öğrenciyi yalnızca okulda başarılı kılmayı değil, yaşama hazırlamayı da hedef alıyor. Gelecek yaşamlarında üretken, başarılı, uyumlu ve sorun çözme becerileriyle insanlığa yararlı olacakları bilinç düzeyini, sorumluluk ve özgüven duygusunu kazandırmaya çalışıyor.

İnanç Vakfı ise, bir işadımı olan Sezai Türkes'in eşi İnanç Hanım'ın adını yaşatmak amacıyla kurduğu bir vakıf. Vakıf Türkiye'de, özel yetenekli olup, maddi durumu uygun olmayan çocuklara karşılıksız olarak eğitim veren tek kuruluş. Kurucuların ve okul idaresinin amacı, Ata-

türk ilkelere doğrultusunda çağdaş bir eğitim vererek, özel yetenekli çocukları Türkiye için yetiştirerek onları kazanmak ve bu ülkenin kalkınması için bir şeyler yapabilmek. Vakfın Lisesi'nde, temel olarak Anadolu Liselerinde uygulanan programlardan yola çıkılarak özel yetenekli çocuklar için geliştirilen ve çeşitli öğretim tecrübelerinin birleşimi olan İnanç Lisesi programı uygulanıyor. Her yıl 30 öğrenci alınan okulda, bireysel eğitim verebilmek amacıyla sınıfların küçük tutuluyor. Öğretmenler yurtdışından gelen uzmanlardan hizmet içi eğitim alıyorlar. MEB'ne bağlı örgün eğitim veren diğer okullardan farklı uygulamaları var. Örneğin, haftada 40 saat eğitim var (Anadolu Liselerinde 36 saat) ve eğitim üç dönem halinde sürüyor. Okula öğrenciler daimi yatılı olarak devam ettiklerinden, her gün çeşitli etkinlikler ve eğitsel kol çalışmalarını yapıyor. Spor, sanat, tiyatro, müzik, drama, resim ve Atatürkçülük gibi kol çalışmalarını var. Ayrıca, öğrenciler her cumartesi grup okul dışı etkinliklere (sinema, tiyatro, sergi ve piknik gibi) götürülüyorlar. Öğrenci seçimi ise vakıf komisyonu tarafından yapılıyor. Okula öğrenci seçimi için ise, her yıl başında Türkiye ve KKTC ilkokullarına vakıf formları yollanıyor ve beşinci sınıf öğretmenlerinden sınıflarındaki gelir düzeyi düşük özel yetenekli bir çocuğu bildirmeleri isteniyor. Ön eleme maddi durumdan yapılıyor; bundan sonra yazılı ve sözlü yetenek sınavları yapılarak çocuklar seçiliyor.

1993 yılında kurulan Türkiye Üstün Yetenekli Çocukları Eğitim Vakfı'nın (TÜYÇEV) temel amacı, üstün yetenekli çocukların okul ve aile ortamlarında alacakları eğitime katkıda bulunmak; gereksinim duyacakları sosyal ve kültürel çalışmalar düzenleyerek onların bu etkinliklere katılımını sağlamak. Satranç, plastik sanatlar, yaratıcı drama, yaratıcı yazma, çizim, botanik, müzik, bilgisayar, fotoğrafçılık, arkeoloji ve edebiyat kulüpleri oluşturarak uzman eğitimcilerle çalışmalar düzenleyen vakıf, katılımda bulunan çocuklara katılım belgesi veriyor ve yeteneklerine uygun yönde daha ileri çalışmalar düzenliyor. Maddi durumu uygun olmayan çocuklar için de olanaklar sağlayan vakıf, kulüp çalışmalarının yanı sıra anne, baba ve öğretmenler için özel yetenekli çocukların özelliklerinin tanınması ve bu çocukların sıklıkla karşılaşılan sosyal ve eğitsel sorunlarını kapsayan bilgilendirici seminer ve konferanslar da düzenliyor.

best oyunlar, tartışmalar, doğa çalışmaları ve sosyal etkinlikler gibi fırsatlar yaratılarak karşılanabilir. Entellektüel uyarılar almaya, spor, dans, jimnastik, sanat, fotoğraf ve müzik gibi yaratıcı etkinliklere de büyük gereksinimleri vardır.

Toplum için birer armağan olan özel yetenekli çocuklar yalnızca yetenekli oldukları alanlar yönünde değil, bir bütün olarak ele alınmalıdır. Çünkü, bu çocukların yeteneklerine fazla ilgi gösterilmesi, sosyal gelişimlerini engelleyebiliyor ve yalnızca yetişkin dünyasını yetenekleriyle memnun eder duruma gelebiliyor. Hatta, erken okuyup yazan çocukların, yetişkin dünyasını etkilemek amacıyla bazı televizyon kanallarında malzeme olarak kullanıldığına tanık oluyoruz.

Bir küçüğün omuzlarına, 18 aylıkken harfleri tanıyıp, bazı kelimeleri okuyabildiği için "dâhi" adı altında, onun belki de hiç anlayamadığı bir yük bindirilebiliyor. Müzik yetenekleri nedeniyle, küçük yaşta normal çocukluk yaşantısını sürdürmekten alıkonularak, yoğun bir çalışma temposuna sokulan çocuklar da var. Bu çocuklar, çoğunlukla büyüklerin yarışına alet oluyorlar. Tüm çocuklar için olduğu gibi, özel yetenekli çocuklar da yetenekleri, buldukları yaş döneminin özellikleri ve içinde yetişecekleri toplumla birlikte düşünülmelidirler. Başarı ve performans konusunda gerçekçi olmayan beklentilere girmek gerekir. Bunun yanında, düşük beklentilerin çocukların performanslarına ters etki yaptığı da yapılan gözlemler arasında.

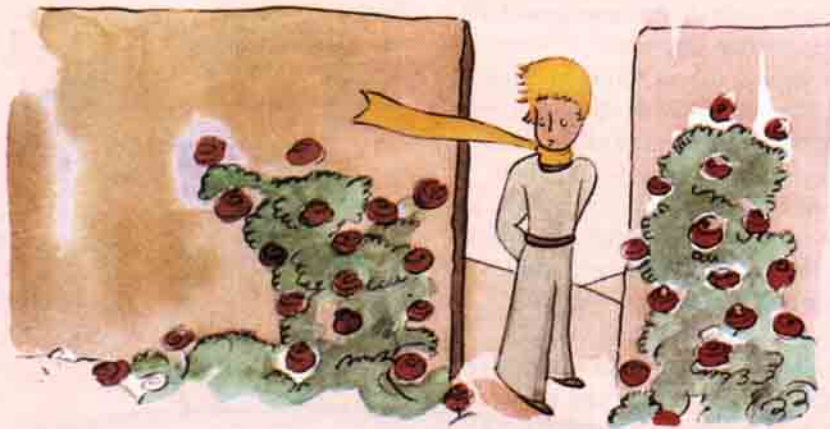
Ozel Yetenekli Çocukların Eğitimi

Bir sınıftaki çocukların hepsi birbirinden farklıdır. Diyelim ki, bu çocuklardan biri herkesten önce parmak kaldırıyor, ödevlerini diğerlerinden daha önce tamamlıyor ve genellikle tam başarı gösteriyor. Soruları da diğer çocuklarınkilerden farklı. "Bu çocuk farklı mı?" diye düşünebilirsiniz. Evet farklı; sınıfındaki diğer çocuklara göre daha yüksek bir zihinsel kapasiteye sahip. Her çocuğun kendi potansiyelinin tümünü kullanmaya hakkı olduğu düşüncesinden yola çıkarsak, bu çocuğun bu hakkını kullanabildiği söylenebilir mi? Eğitimciler genel olarak, bu çocukların yalnızca diğer çocukların gördüğü eğitimin aynısını görmesinin onların özel gerek-

sinimlerinin göz ardı edilmesi anlamına geldiğini düşünüyorlar. Özel yetenekli çocukların özel eğitim almasına karşı olan bir yaklaşım ise, kapasitesi iyi olanın zaten başaracağını düşünüyor. Özel yetenekli çocuklar kendilerine göre yeterli hazırlık yapılmamış olan sınıflarda sıkılabirler. Bu durum da uyumsuzluk sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilir. Benzer uyumsuzluk sorunları, çocuğun özel yetenekleri fark edilmediğinde yaşanır. Bu çocuklardan bazıları çabuk fark edilir, bazıları ise o kadar kolay fark edilmezler. Farkedilemeyen özel yetenekli çocuklar, genelde davranış sorunları nedeniyle yeteneklerini maskeleyen çocuklardır. Davranış bozukluklarının varlığı, çocuğun gereksinimlerinin karşılanmadığının bir göstergesidir. Bu çocukların bazıları derslerde başarılı değildir, bazıları pek iyi olmayabilir. Bunun yanında, çok yaratıcı olduklarından ve olayları farklı açılardan görebilme becerisi yüksek olduğundan, anlamı çok derin sorular sorabilirler. Bu durumda bile yanlış anlaşılabilirler; özellikle otoriter bir eğitim sistemi içinde, bu çocuklar otoriteyle çatışmaya girebilirler. Fark edilemeyen çocuklar genellikle eğitime ve kitaba önem verilmeyen ortamlardan gelmişlerdir. Bu çocukların eğitiminde, fark edilmesinde aile ve öğretmenin işbirliği içinde olması çok büyük önem taşır. Tabii işbirliği bilincine sahip olunması koşuluyla...

Birçok özel yetenekli çocuk normal eğitim sistemi içinde mutludur, ancak her okulun ve her öğretmenin özel yetenekli çocuk için en uygun ortamı yaratabileceğini düşünmek büyük bir yanlıgı olur. Bir çocuğun yetenekli olduğunun anlaşılması zaman alabilir. Kalabalık sınıflar her çocuk için olduğu gibi, özel yetenekli çocuklar için de olumsuzluklar yaratabilir. Kendileri gibi birçok ilgi ve yeteneği olan çocuklarla ilişki içinde olmak bu çocuklar için büyük bir gereksinimdir. Bu, onların kendilerine daha

Birçok özel yetenekli çocuk normal eğitim sistemi içinde mutludur, ancak her okulun ve her öğretmenin özel yetenekli çocuk için en uygun ortamı yaratabileceğini düşünmek büyük bir yanlıgı olur. Bir çocuğun yetenekli olduğunun anlaşılması zaman alabilir. Kalabalık sınıflar her çocuk için olduğu gibi, özel yetenekli çocuklar için de olumsuzluklar yaratabilir. Kendileri gibi birçok ilgi ve yeteneği olan çocuklarla ilişki içinde olmak bu çocuklar için büyük bir gereksinimdir. Bu, onların kendilerine daha

olumlu yaklaşımlarını ve farklı olmanın olumsuzluk anlamına gelmediğini anlamalarını sağlar. Bu çocuklar için sınav sistemi ve ders çalışma süreleri de sorunlar yaratabilir. Anlaşılmamaktan ileri gelen iletişim sorunları yaşayabilirler. Eğitimlerinde aile ve öğretmenlerin onların gereksinimlerini fark etmelerinin büyük önemi vardır.

Tüm öğrencilerin okul yaşamlarının bir bölümünde, ilgi, yetenek ve statü farkı gözetilmeksizin, ortak öğrenim yaşantılarını paylaşmaları ve bireylere toplum içinde birlikte yaşama bilincinin kazandırılması demokratik değerlerin geliştirilmesinde son derece faydalıdır. Ancak, bu uygulamanın sıra dışı öğrencileri dikkate almadığı gerçeği göz ardı edilemez. Çünkü, bu uygulamada müfredat programları ortalama öğrencilerin normal çalışmayla başarabilecekleri düzeyde hazırlanır. Ortalamanın altındaki öğrenciler fazla çalışmayla başarılı olabilirler, ama, bu programlar sıra dışı iki grubun ihtiyaçlarına cevap veremez; Öğrenme güçlüğü olanlar ve özel yetenekliler! Öğrenme güçlüğü olanlar, özel eğitim okullarında eğitime alınabiliyorlar, ama, özellikle ilkökul çağlarındaki özel yetenekli öğrenciler için ülkemizde pek fazla birşey yapıldığı söylenemez. Kısaca, eğitim sistemimizin en fazla ihmal ettiği grup özel yeteneklilerdir.

Özel yetenek, kişilerin başarılı bilim veya iş adamı olmaları için belki gerekli, ancak asla yeterli değil. Yetenekler, başarıyı etkileyen diğer etmenlerle uygun bileşim oluşturduğu zaman kişiler için bir güç kaynağı haline dönüşebiliyor. Yüksek zihinsel potansiyeller uygun şekilde geliştirilip yönlendirilebilirlerse; verimli bi-

reyler olarak ülkeye ve insanlığa önemli hizmetlerde bulunabilirler. Bu gerçekleştirilmezse, aile ve toplum için sorunlu bir grup haline dönüşmeleri olasılığı oldukça yüksek oluyor. Bu nedenle, günümüzde özel yeteneklilerin öğrenme gereksinimlerini karşılayacak eğitim yöntemleri geliştirilerek, onlara ek eğitim olanaklarının sunulması daha sağlıklı bir yaklaşım olarak kabul ediliyor.

Özel yeteneklileri, öğrenme özellikleri açısından "normal" kabul edilen akranlarından ayırarak, özel sınıf veya eğitime almak gibi, bir zamanlar ülkemizde de yapılan uygulamaların soruna çözüm olmaktan çok, daha büyük sorunlara kaynaklık ettiği ortaya çıkmıştır. Bunun yerine, özel yete-

nekli öğrencilerin normal akranlarıyla birlikte eğitim görürken, öğrenme kapasitelerini üst düzeyde kullanmalarını sağlayacak ve özel gereksinimlerine cevap verecek ek eğitim olanaklarının sunulması, geçerliliği yüksek bir yöntem olarak görülüyor.

Özel yetenekli çocukların gereksinimlerini saptamaya yönelik çalışmalarda elde edilen test sonuçlarına göre, "üstün yetenekli" etiketini almayan bazı öğrencilerin ilgi duydukları alanlarda yüksek öğrenme potansiyeline ve yaratıcılığa sahip oldukları ortaya çıkmış. Özel yeteneklileri tanımlamada, güvenilirliği yüksek kabul edilen ölçme araçları kullanılabilmesine karşın, bu araçlarla sağlıklı sonuçlar elde edebilme olasılığının oldukça düşük olduğuna inanılıyor. İlke olarak, herkesin özel yetenekli olduğu alanların bulunduğu kabul edilebilir. Önemli olan, bireylerin özel

yeteneğini fark edip geliştirmesini sağlamaktır. Bu noktada sorun, sadece özel yeteneklilerin değil, tüm öğrencilerin öğrenme kapasitelerini daha üst düzeyde kullanmalarına olanak sağlayabilecek eğitim yöntem ve modellerinin geliştirilmesi haline dönüşür. Bu düşünceden hareketle hazırlanacak eğitim modeli, ortak müfredat programının üzerinde bilgi, beceri, tutum ve davranış kazanmak isteyen her öğrencinin, ilgi, istek ve yetenekleri yönünde gelişebilmesine olanak sağlamalıdır.

Günümüzde sorun çözebilen, düşüncü geniş olan ve yaratıcı düşünceye sahip olan insanların diğerlerine kıyasla topluma daha çok katkıda bulunabildiği yadsınamaz bir gerçek. Bu nitelikleri taşıyan bireylerin, kişiliklerin baskı altına alındığı, bireylerin birbirine yaptırımlar uygulamaya çalıştığı, soru sormanın cezalandırıldığı ve herkesin kendi kişiliğini kanıtlama çabasına girdiği ortamlarda gelişmesine olanak olduğu söylenemez. Espri anlayışının olmadığı ortamlarda yaratıcılık gelişemez. Dickens'in bir eserinde ifade ettiği gibi, "Yaratıcılık, sürekli olarak doğruların öğretildiği bir toplumda bozulmaya mahkumdur."

Bu yazıdaki görüntüler
Antoine de Saint-Exupéry'nin
Küçük Prenses adlı kitabından alınmıştır.
Görüntülerin kullanılmasına izin veren
Mavibulut Yayınları'na teşekkür ederiz.

Zuhal Özer

Konu Danışmanı: Füsün Akarsu

Doç. Dr., Bogaziçi Üniversitesi Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü

Kaynaklar

Illinois Council For The Gifted Journal Vol11,1992
MEB ÖERDH Genel Müdürlüğü, "İlköğretim Çağ Öğrencilerin Özel Yeteneklerini Geliştirme Projesi Raporu", Ankara,1996.

Özellikli Çocukça Yardım, The national Association for Gifted Children Yayını, Çev: Nihan Büyüksener, Candan Eriş
Saint-Exupéry, A. Küçük Prenses, Mavibulut Yayınları, Çev: Fatih Ertuloğan, İstanbul, Nisan 1996.

Saint-Exupéry, A. Küçük Prenses, Doğan Kardeş Kitaplığı, Yapı Kredi Yayınları, Çev: Selim İleri, İstanbul, Ekim 1995.

<http://205.121.65.141/Milliville/Teachers/TAG/giftedness.htm>

<http://www.aisapac.net/etnoo/giftedc.html>

<http://www.mple.co.uk/org/mage/gif-ted.html>

<http://www.nage.org/ParentInfo/index.html>

